

22, 23, 24 november 2016

Benelux / Grande Région-dagen

Kan natuur- en milieueducatie
als hefboom voor verandering
fungeren in een wereld in crisis?

SLEUTELS OM COMPLEXITEIT TE INTEGREREN IN ONZE EDUCATIEVE PROJECTEN

Inhoudsopgave

Vooraf Erreur ! Signet non défini.

1. Zet het project de deelnemers aan tot handelen ? 3

- door een positieve en toch ook alarmerende visie te geven ?
- door acties op korte, middellange en lange termijn aan te bieden ?
- door de lokale verankering te optimaliseren ?
- met individuele en maatschappelijke veranderingen ?

2. Baseert het project zich op de collectieve dimensie van de groep ? 4

- door het samenhorigheidsgevoel bij de groep te bevorderen ?
- door de verschillende beleving en perspectieven van de deelnemers aan elkaar te toetsen ?

3. Heeft het project alle elementen van het systeem belicht ? 5

- door de verschillende elementen van het systeem te tonen en de verbindingen die bestaan te belichten ?
- door het laten begrijpen/voelen van de verschillende aspecten (ecologisch, sociologisch, filosofisch, ...) ?
- door het laten begrijpen/voelen van verschillende standpunten of werkelijkheden ?
- door het laten begrijpen/voelen dat het geheel meer is dan de som van de delen ?

4. Varieert het project in de pedagogische aanpak ? 5

- door de cognitieve, zintuiglijke, emotionele, intuïtieve, artistieke, lichamelijke en praktijkgerichte dimensie te integreren...
- door samenwerking te bevorderen

5. Biedt het project ruimte voor de bescheidenheid/kwetsbaarheid van de begeleider ? 6

- doordat hij zijn onzekerheden over inhoud en resultaten mag uitdrukken ?
- door zichzelf te verplaatsen in de positie van de lerende ?
- door andere manieren van denken te aanvaarden ?

6. Heeft het project de deelnemers een veilig kader geboden ? 8

- door een eventueel ongemak van de deelnemers te kunnen plaatsen?
- door een vertrouwensrelatie te bevorderen?
- door de vrijheid te laten om al of niet te doen wat voorgesteld is?

De toelichting met een nadere invulling van deze sleutels werd tijdens de laatste dag van de conferentie gedeeld door Jean-Philippe Robinet

Vooraf

We hebben tijdens deze drie dagen **gezamenlijk 6 'criteria' opgesteld** om complexiteit in onze educatieve projecten te integreren. Na overleg stellen we voor om ze 'clés' in het Frans en 'sleutels' in het Nederlands te noemen.

Wat is het onderscheid tussen deze twee woorden?

In 'criterium' zit het begrip 'evaluatie': ik bekijk mijn project om na te gaan hoe het al dan niet de complexiteit in mijn NME/EDO-leerpraktijk meeneemt ... ja/nee ik beantwoord elke vraag. Integreer ik complexiteit, ja of nee? Met behulp van de criteria krijg ik hier zicht op. Het is vrij normatief.

"Sleutels": zij dienen vaak om dozen, en soms deuren, te openen. Je kan ermee binnen waar je wil. Wij geven aan deze zienswijze de voorkeur.

Om het met een beeld te zeggen:

- Criteria: een deur met een aantal sloten of hangsloten. Wil je kunnen zeggen "ja, ik integreer complexiteit" in mijn leerpraktijk, dan heb je elke sleutel nodig! Ontbreekt er een slot op een deur met zes hangsloten, dan blijft de deur dicht.

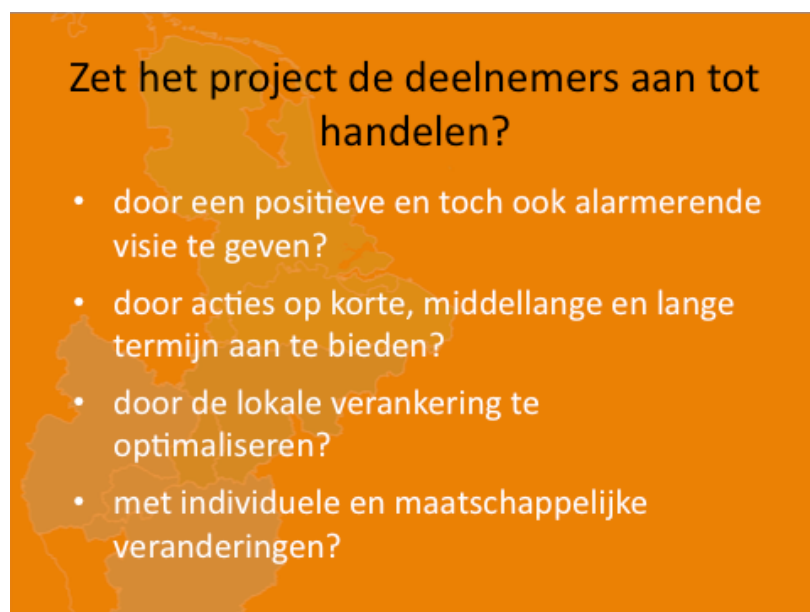
- Sleutels: er is niet één deur, maar er zijn zes deuren. Elke deur heeft een slot en we kunnen kiezen om de ene of de andere deur te openen, om 2, 3, 4, 6 deuren te openen ... We kunnen ervoor kiezen om nieuwe deuren uit te vinden, en wanneer we via een deur binnengaan, dan is er soms een geheime doorgang die uitkomt in het vertrek waar we zouden zijn binnengekomen via de deur die we niet hebben opengedaan ... Dat lijkt ons veel gastvrijer.

Want zodoende hoef je niet langer alle deuren te openen. Het is gewoonweg een uitnodiging om je af te vragen wat er achter die deur zit. Die deur komt me niet bekend voor, ze schrikt me een beetje af, maar ik zou toch een keertje kunnen proberen. Misschien kan ik de deur op een kier zetten om even binnen te kijken via het slot, en kan ik de deur op een bepaald ogenblik helemaal openzetten en binnengaan. Of niet. Dat blijft eenieders keuze. Dat kan ook met de tijd veranderen.

Dus, we zullen het hebben over "sleutel" voor educatie over complexiteit.

NEEM IK DE VOLGENDE VRAAGSTELLINGEN MEE MET HET OOG OP EEN COMPLEXITEITSBENADERING IN MIJN PROJECT?

1. Zet het project de deelnemers aan tot handelen?

Zet het project de deelnemers aan tot handelen?

- door een positieve en toch ook alarmerende visie te geven?
- door acties op korte, middellange en lange termijn aan te bieden?
- door de lokale verankering te optimaliseren?
- met individuele en maatschappelijke veranderingen?

We hebben vragen behouden. Ook daar werd een discussie over gevoerd: behouden we al dan niet vraagtekens.

Voor nu hebben we besloten om alle zinnen in de vragende vorm te laten staan zodat we ons vragen kunnen stellen, dat is de bedoeling.

Zetten we de deelnemers aan tot handelen? We stellen **acties op korte, middellange en lange termijn** voor. Dat betekent niet per se "hier en nu" tot actie overgaan. Het kan best zo zijn dat de acties, de projecten die we opzetten, niet per se inhouden dat "we hier en nu allen samen" actie ondernemen ... Maar het is de bedoeling om de groepen die we ontmoeten op weg te helpen. Vervolgens zullen we zien hoe dit uitpakt, morgen, overmorgen, over 10 jaar. We zijn niet over alles heer en meester.

En om op weg te gaan, lijkt het ons interessant om aan deze **positieve visie een meer alarmerende visie te koppelen**. De alarmerende visie is reëel, becijferd (zie met name Stevens). We hoeven niet volledig onze ogen te sluiten. Maar het is ook interessant om een positieve, meer inspirerende en actiegerichte kijk te behouden.

Er gaat meer aandacht naar **lokale verankering** met de bedoeling om wellicht ook op het hele kleine, plaatselijke, schaalniveau tot actie te kunnen overgaan. Door kleinschalig, stapsgewijs te handelen hebben we aandacht voor het gehele systeem, voor de andere kant van de aarde, voor wat er over 100 jaar te gebeuren staat. En welke kleinschalige actie kan ik hier nu ondernemen? Dat neemt niet weg dat ik tegelijkertijd op **individuele EN op maatschappelijke veranderingen** kan inzetten.

2. Baseert het project zich op de collectieve dimensie van de groep?

Baseert het project zich op de collectieve dimensie van de groep?

- door het samenhangsgevoel bij de groep te bevorderen?
- door de verschillende beleving en perspectieven van de deelnemers aan elkaar te toetsen?

Is het de bedoeling om het samenhangsgevoel te bevorderen?

Toetsen we de verschillende beleving en perspectieven van de deelnemers aan elkaar?

Steeds vanuit de gedachte dat we ieder onze mindmap hebben en we uiteraard van daaruit moeten vertrekken. We moeten niet alleen van daaruit vertrekken, maar we moeten ze ook tegen elkaar kunnen afzetten.

Iedereen moet tegen zichzelf kunnen zeggen "maar wat denk ik?" Wat is mijn mindset t.a.v. het ene of het andere onderwerp? Standpunten uitwisselen en tegen elkaar afzetten.

3. Heeft het project alle elementen van het systeem belicht?

Heeft het project alle elementen van het systeem belicht?

- door de verschillende elementen van het systeem te tonen en de verbindingen die bestaan te belichten?
- door het laten begrijpen/voelen van de verschillende aspecten (ecologisch, sociologisch, filosofisch...)?
- door het laten begrijpen/voelen van verschillende standpunten of werkelijkheden?
- door het laten begrijpen/voelen dat het geheel meer is dan de som van de delen?

*We hebben een subpunt, met name het vraagstuk van de vulgarisatie, eruit gehaald. Dat leek ons voor de hand te liggen, als conditio sine qua non, dat ons betoog, onze onderwerpen worden geïnvulgariseerd opdat ze voor iedereen begrijpelijk zijn ...
Vulgariseren: dit ligt dermate voor de hand dat we besloten hebben om dit niet als sleutel op te nemen. Vulgarisatieplicht is niet typisch voor het integreren van complexiteit.*

4. Varieert het project in de pedagogische aanpak?

Varieert het project in de pedagogische aanpak ?

- door de cognitieve, sensorische, emotionele, intuïtieve, lichamelijke, artistieke en praktijkgerichte dimensie te integreren?
- door samenwerking te bevorderen?

*Er is het punt van het variëren in pedagogische aanpak: het idee om in **alle dimensies van het leren te variëren** bij het publiek dat we ontmoeten.*

Wat we samen kunnen gaan leren, gaat over meer dan enkel het leren van kennis in strikt cognitieve zin: alles wat via de zintuigen, de emoties, de intuïtie, de creativiteit,

het lichaam en het feit van zijn lichaam te bewegen, verloopt. Alles wat anderszins dan via uiteenzettingen, woorden, het aanleren van strikte kennis, verloopt.

We hebben hier het idee aan toegevoegd om **in partnership te werken**. Zoveel mogelijk - althans telkens wanneer dit mogelijk is - in verbinding staan met andere actoren die ongetwijfeld een andere praktijk, andere standpunten hebben en die ook de groepen personen die ze ontmoeten de mogelijkheid geven om via verschillende kanalen met verschillende standpunten geconfronteerd te worden en waarin iedereen zich kan vinden.

5. Biedt het project ruimte voor de bescheidenheid van de begeleider?

Biedt het project ruimte voor de bescheidenheid/kwetsbaarheid van de begeleider?

- doordat hij zijn onzekerheden over inhouden en resultaten mag uitdrukken?
- door zichzelf te verplaatsen in de positie van de lerende?
- door andere manieren van denken te aanvaarden?

Kwetsbaarheid of bescheidenheid?

In eerste instantie hebben wij de "kwetsbaarheid van de begeleider" eerder dan zijn "bescheidenheid" in de verf gezet. Dit woord heeft tal van vragen opgeroepen tijdens onze verrijkende gesprekken en contacten. Hoe zit het met dit kwetsbaarheidsverhaal? We staan erop. Het leek ons een interessante uitgangspositie.

In de powerpointpresentatie vindt u het begrip "kwetsbaarheid" niet meer terug, maar wel het begrip "bescheidenheid". Dat verandert e.e.a.; we kunnen stellen dat bescheidenheid veel positiever is dan kwetsbaarheid. Bescheidenheid is een goede eigenschap, maar het gaat er ook om te laten zien dat we niet almachtig zijn. Deze bescheiden houding lijkt ons erg zinvol en interessant, meer nog, volstrekt noodzakelijk.

Ook om pedagogisch gezien louter strategische redenen, om de mensen die we ontmoeten beter naar iets te kunnen meenemen. Willen we de mensen met ons meenemen, dan zullen we daar zeker niet in slagen door almachtig te zijn en de wijsneus uit te hangen. Bedoeling is om mens onder onze tijdgenoten te blijven. Het gaat dus om een strategische houding aangevuld met een ethische houding.

Misschien moeten we zekerheden terzijde schuiven. Uiteraard hebben we allemaal een hele hoop waarden; we hebben een boodschap door te geven, anders zouden we hier niet zijn. Uiteraard geloven we ergens sterk in, proberen we dat in ons dagelijks leven in praktijk te brengen en zijn we daarvan doordrongen. Het is absoluut noodzakelijk om ervan doordrongen te zijn. Maar het feit dat we doordrongen zijn van deze waarden, van deze zorg, is een boodschap van deze zorg. Deze feiten mogen ons niet doen vergeten dat de wereld waarin we leven zo niet werkt ... We moeten vertrekken vanuit de wereld as such. **Vertrekken we niet vanuit die wereld en vanuit het wereldbeeld van de deelnemers, dan kunnen we uiteraard niemand bereiken.** En wanneer we de mensen die we ontmoeten niet de vrijheid geven om hier al dan niet bij aan te sluiten, doen we dan uiteindelijk niet meer kwaad dan goed? We zijn niet almachtig.

Het lijkt ons interessant te laten zien dat we onzeker zijn. Dat we onzeker zijn over de inhoud, de boodschappen, maar ook over het resultaat.

Ik verklaar me nader: alle boodschappen die we verkondigen kunnen wetenschappelijk onderbouwd zijn, kunnen uit een hele hoop studies komen die gecheckt en opnieuw gecheckt worden. Dat neemt niet weg dat aan elke wetenschappelijke benadering een stukje twijfel vasthangt; is er geen plaats voor twijfel, dan is dat geen wetenschappelijke benadering, maar een dogma. En **wanneer we dogmatisch worden, dan zijn we niet langer met educatie bezig!** Het is dus ethisch gezien absoluut noodzakelijk om die twijfel (onzekerheid) toe te staan. De wetenschap, de geschiedenis van de wetenschap heeft ons geleerd dat zekerheden enkele eeuwen later onjuist worden verklaard. Nochtans waren deze zekerheden op een bepaald ogenblik gevestigde waarheden die op dat ogenblik werkten.

Dus we kunnen zekerheden hebben die vandaag steek houden, waarmee we op een bepaalde manier naar de wereld kunnen kijken en waarmee op een zinvolle manier naar de wereld kunnen kijken ... Maar hoe zal dit verder ontwikkelen? Dat weet niemand, ook wij niet.

Tonen dat we onzeker zijn over het resultaat: zullen we erin slagen of niet? We hopen van wel, uiteraard, maar laten we geen ruimte voor de gedachte dat we er niet in zullen slagen, dan laten we onnodige druk bestaan. We gaan ervoor, we proberen, en zorgen dat we alle kans op slagen hebben!

Daarentegen leek het ons niet zinvol om te laten zien dat we onzeker zijn over het proces. Het zou zelfs **contraproductief zijn om te laten zien dat we onzeker zijn over onze methodiek**, over wat we opzetten, onze instructies, ... De educatief medewerker, de docent, ... moet garant staan voor het methodologische kader en moet instructies geven. Hij mag niet zeggen "doe wat je wil" ! We dragen de gevolgen van hetgeen we voorstellen.

Het gaat er niet om zijn zwakke punten te tonen, het gaat erom **zelf een houding van lerende** aan te nemen; dat is de tweede deelsleutel. We leren als docent, als medewerker, ... We leren bijna zoals deelnemers uit de praktijk. Deelnemers leren ons ook dingen. Dat zorgt voor een positieve dynamiek en een andere manier van denken.

6. Heeft het project de deelnemers een veilig kader geboden?

Heeft het project de deelnemers een veilig kader geboden?

- door een eventueel ongemak van de deelnemers te kunnen plaatsen?
- door een vertrouwensrelatie te bevorderen?
- door de vrijheid te laten om al of niet te doen wat voorgesteld is?

Veilig kader: hier heb je hem opnieuw als een voorwaarde waarover je echt moet nadenken, wil je die deur openen.

We hebben het opnieuw over dit ongemak: we kunnen het op ons nemen dat wat we voorstellen ongemak zou kunnen meebrengen. Voor sommigen van ons lijkt dat tegenstrijdig: een veilig en tegelijk oncomfortabel kader. **We zijn wellicht soms geneigd om ongemak en onveiligheid te verwarren.** Hier leek het ons interessant om te stellen dat om dat veilig kader tot stand te brengen, we aanvaarden dat er ongemak kan zijn; het is normaal dat je je op een bepaald ogenblik in een oncomfortabele situatie bevindt, maar dat betekent niet dat het je niet zal lukken. Wanneer ik een berg aan het beklimmen ben, verzeker ik je dat ik me in een oncomfortabele situatie bevind wanneer ik probeer een rotswand te beklimmen. Maar ik heb een gids bij me, hij heeft me een draagriem, een touw omgegord, ik ben veilig ...

We houden ook de vertrouwensrelaties (zie hoger) in stand en we hebben ook het idee toegevoegd van de vrijheid om al dan niet te doen wat ons wordt voorgesteld. Steeds met de gedachte om een kader te garanderen. Wanneer de gids mij zegt "we vertrekken, hier staan we aan onder aan de rotswand en we kunnen vertrekken"; als je wil, ga er dan voor, maar als je niet wil, vertrek dan niet. Ik hoor dat van de gids: het is ok als ik een stap achteruit moet zetten - dat kan ik doen - en zelfs wanneer ik halverwege de rotswand zeg "nee, echt, dat kan ik niet", dan mag ik afdalen. De gids zal me niet zeggen "nee, jij gaat door". Want dan klim ik nooit meer! Terwijl, wanneer ik opnieuw naar beneden ben gegaan en ik morgen, met dezelfde of een andere gids, weer terugga, ik opnieuw een heel klein beetje hoger zal klimmen. En de daaropvolgende keer, nog hoger. Misschien zal ik op een dag geen hoogtevrees meer hebben! Deze oncomfortabele situatie ervaren wij uiteraard ook; wanneer ik het had over kwetsbaarheid of bescheidenheid, dat is ongemakkelijk, maar dat betekent niet dat we er niet in kunnen slagen.

We hebben nog een laatste sleutel toegevoegd: ten slotte leek het ons echt belangrijk dat het project blijk geeft van assertiviteit.